

Зебунисо Файзуллоева, **Фафурчон Маҳмудов,**
Равшан Мўъминчонов

КИТОБИ ХОНИШ

*Китоби дарси барои донишомӯзони синфи
1-уми мактабҳои таълими миёнаи умумӣ*

Нашри нӯҳум

Вазорати таълими халқи Республикаи
Ўзбекистон тасдиқ намудааст

ТОШКАНД — «O‘ZBEKISTON» — 2019

УЎК 811.228.8(075)+372.41
КБК 81.2 Тоҷ
Т 68

Муқарризон:

Ҷ. Ҳамроев — доктори улуи филологии кафедраи забон ва адабиёти тоҷики Донишгоҳи давлатии Самарқанд, профессор;

Р. Абдуллоев — дотсенти кафедраи забон ва адабиёти тоҷики Донишгоҳи давлатии Тирмиз, номзади улуи филологӣ;

З. М. Курбоналиева — омӯзгори калони кафедраи забон ва адабиёти тоҷики Донишгоҳи давлатии Тирмиз, номзади улуи филологӣ;

С. Мачидова — омӯзгори кафедраи забон ва адабиёти тоҷики Донишгоҳи давлатии Самарқанд.

Аломатҳои шартии китоб:

— савол.

— супориш.

— луғат.

— вазифаи хонагӣ.

— интиҳои дарс.

**Аз ҳисоби маблағҳои Бунёди мақсадноки
китоби республика чоп шудааст.**

ISBN 978-9943-01-732-0

© ХЭТН «O'zbekiston», 2011–2019

ЯКУМЧАҲО

Якумчаҳои меҳрубон,
Якумчаҳои шодмон,
Шумо кунун китобхон,
Балочаи ҳисобдон!

«Китоби хониш»-и шумо,
Ривоҷи дониши шумо.
Шавад муяссар оқибат
Муроду хоҳиши шумо...

Чаҳон пур аз садоятон,
Ватан хуш аз бароятон.
Ҳамеша чору панҷ бод,
Баҳоятон, баҳоятон!

Наримон Бақозода

Салом, навниҳолони «Боғи дониш!»

Шумо китоби «Алифбо»-ро хонда тамом кардед. Ҳарфҳоро хуб мешиносед ва калима сохта метавонед. Барои хуб хондан ва беҳато навиштан акнун ба шумо «Китоби хониш» ёри медиҳад. Калимаҳоро дуруст ва беҳато хонда, шеърҳои тарона, зарбулмасалу мақолҳои китобро аз ёд кунед. Китобро дӯст шуморед ва доимо тоза нигоҳ доред.

Ҳамеша дар хотир доред: «Дониш аз хониш аст».

УСТОДИ МЕХРУБОНАМ

Рафтори хуб дорад,
Гуфтори нарм дорад.
Аз саҳви ман зи ман беш,
Гӯйӣ, ки шарм дорад.
Устоди меҳрубонам.

Гаҳ мекунад насиҳат,
Гаҳ дарси панд гӯяд.
Ҳар ҳарфу ҳар суҳанро
Ширин чу қанд гӯяд.
Устоди меҳрубонам.

Аз ин сабаб бипурсанд,
Ҳар гаҳ агар рафиқон:
— Донои ин ҷаҳон кист?
Гӯям ман аз дилу қон:
— Устоди меҳрубонам,
Устоди меҳрубонам.

Паймон

ЎЗБЕКИСТОН – ВАТАНИ МАН

ВАТАН

Ин замину ин чаман,
Ин ҳаёту ин Ватан,
Бошад ба қон баробар,
Чун мероси халқи ман.

Аз бобову аз падар,
Омад ба мо ин кишвар.
Кишвар ба мо азиз аст,
Монанди рӯи модар.

Шоҳмузаффар Ёдгорӣ

ВАТАНИ МАН КУҶОСТ?

Манучеҳр аз сагчааш пурсид:

— Ту аз куҷо омадӣ, Ватанат куҷост?

Сагча ҷавоб дод:

— Дар ҳавлии шумо чашм кушодам ба дунё, дар ҳавлии шумо ёфтаман ман ёру ошно. Дар ҳавлии шумо бидидам меҳрубонӣ. Пас, Ватани ман даруни ҳавлии Шумост.

— Аҷоиб, — гуфт Манучеҳр ва назди мӯрчяк омад:

— Бигӯ, мӯрчяк, ту аз куҷо омадаӣ, Ватани ту куҷост?

— Ман меҳӯрам нонрезаи хони шумо. Ватани ман даруни ҳавлии Шумост.

— Бисёр аҷиб, — гуфт Манучеҳр ва назди падараш омад:

— Падарҷон, — гуфт ӯ, — бигӯед, шумо аз куҷо, Ватани Шумо куҷост?

— Падарам буд аз ҳамин деҳистон.
Ҳавлии ман дар бағали ин кӯҳистон.
Пас, Ватани ман ин ҷост, замини
Ўзбекистон, — ҷавоб дод падараш.

— Дӯстон, ҳой дӯстон! — фарёд
кард Манучеҳр. — Ман дониستم,
Ватани ман кучост. Хонаи мо, ҳавлии
мо, деҳаи мо, — ҳамаи ин Ватани
мананд!

Зебунисо Файзуллоева

1. Манучеҳр аз сагчааш ва мӯрчаяк чиро пурсид?

2. Падараш ба Манучеҳр чӣ ҷавоб дод?

3. Мазмуни матнро нақл кунед.

ШЕРДОР

Ин ёдгори нодир,
Ин «Шердор»-и нодир,
Таърихи дур дорад,
Тасвири нур дорад.
Ҳар нақшу ҳар нигораш,
Ҳар ранги тобдорааш,
Бар мо фасона гӯяд,
Шеърӯ тарона гӯяд.
Чун Ҷомию Навоӣ
Байти шаҳона гӯяд.
Чун ёдгори аҷдод
Онро нигоҳ дорем.
Фардо ба мисли ҳадя
Ба насли нав супорем!

И. Субҳонӣ

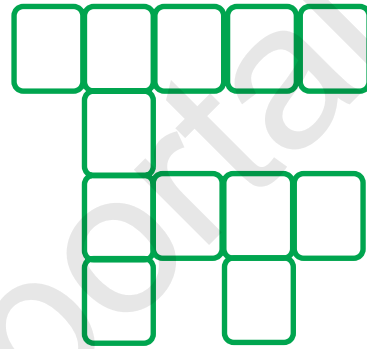
1. Мадрасаи «Шердор» воқеъ дар кадом шаҳр аст?
2. Дар маскани шумо ёдгориҳои қадимӣ мавҷуданд?

ҲАРҶАДВАЛ

Аз ҳарфҳои хоначаҳои сурх калимаҳо сохта, ҳарфҷадвалро пур кунед.

ТАБАССУМ

Чумчуқ «Чи-чи» мегӯяд,
Медонӣ, чӣ мегӯяд?
«Дар мактаби чумчуқҳо
Ман аълочӣ мегӯяд!»

Дар расм чӣҳо тасвир шудаанд? Оё Шумо Ватани худро тасвир карда метавонед?

ГЕРБ ВА ГИМНИ ДАВЛАТИИ РЕСПУБЛИКАИ ЎЗБЕКИСТОН

Дар герби давлатии Ўзбекистон офтоби тобон ва водии шукуфон тасвир шудааст. Ин манзара дар дохили гулчанбаре, ки тарафи чапи он аз ғўзаҳои шукуфтаи пахта ва тарафи росташ аз хўшаҳои гандум иборат аст, ҷой гирифтааст. Моҳ ва ситора дар дохили ситораи ҳаштгўша рамзи муслмонон аст. Дар байни герб мурғи афсонавии Хумо тасвир ёфтааст.

Дар поёни герб номи давлат – «Ўзбекистон» навишта шудааст.

Манзара ва тасвирҳои Герби давлатии Республикаи Ўзбекистон фаровонии ризқу рўзии мардум ва ояндаи пурфайзро ифода мекунанд.

Муаллифи матни Гимни давлатии Республикаи Ўзбекистон Абдулло Орипов мебошад. Ба он Мутал Бурҳонов оҳанг бастааст.

ЧИСТОН

Ёфтани чистон
Хеле ҳам осон,
Агар бикобӣ,
Ту ҳам меёбӣ.

Кушода Ҳумо
Болҳои худро.
Барои парвоз,
Бо чандин эъҷоз.

Дасти пахта,
Сабзаи раста,
Ҳушаи гандум,
Маҳбуби мардум?

Зебунисо Файзуллоева

Дар герби мо чиҳо тасвир ёфтаанд?

Нишонаҳои гербро ба хотир гиред.

Чистонро хонед ва мазмунашро гуфта диҳед.

Бачаҳо, оё Шумо медонед, ки калимаи *Ватан* боз ҳаммаъноҳои дигар дорад? Ин калимаҳо Меҳан ва зодгоҳ аст.

Эъҷоз — кори ҳайратовар, аҷиб.

Герб — нишони давлат.

Маҳбуб — дӯстдошта.

ДУ ДЎСТ

Дар мактаби мо Ҷонибек ном писарбачаи хеле зирак мехонд.

Ба қарибӣ ўро барои ҳунарнамоӣ ба Амрико фиристоданд. Ҷонибек хеле хурсанд буд.

Баъд аз бозгашт бо ў хеле сӯҳбат кардем. Маълум шуд, ки Амрико ба ў маъқул шудааст. Ҷонибек нақл кард:

Яке аз мактаббачагон ба ман савол дод:

— Шумо аз куҷо омадед?

— Аз Ўзбекистон, — ҷавоб додам ман.

— Кишвари шумоён дар куҷо аст?

— Дар Осиёи Марказӣ — ҷавоб додам каме фикр карда.

— Кишвари Шумо бо кадом чизҳояш машҳур аст? — ба ҳолам намонда пурсид ў.

— Чӣ гӯям-а? — аз хаёл гузаронидам ва дарҳол ҷавоб додам:

— Бо мошинҳояш — «Нексия», «Дамас», «Матиз»..., бо пахтааш, бо халқи меҳмондӯсташ, бо ҷойҳои таърихияш — Самарқанд, Бухоро, Хева...

А. Зокиров

Ҷонибекро барои чӣ ба Амрико фиристоданд? Оё Ҷонибек ба саволҳои писарбачаи хориҷӣ дуруст ҷавоб дод? Шумо чӣхоро илова мекунед?

ДАРВОЗА НИГИН ДОРАД

Таронаи халқӣ

Ҳо ҷастаму ҳо ҷастам,
Рӯмолчаба нон бастам.
Айни бибиҷон рафтам,
Гӯгирдаша гум кардам,
Аловаша пуф кардам.
Дидам таги дарвоза,
Ду духтари пурғоза.
Мӯҳоша ваҷаб кардам,
Андар таги дарвоза.
Дарвоза нигин дорад,
Қулфи мәрмарин дорад.

Шеърро хонед. Оё дар деҳаи Шумо дарвозаҳои нақшин ҳастанд?

МУАММО

Сангпушт ҳайвони дарозумр аст. Онро дар хона низ парвариш кардан мумкин аст. Агар Шумо сангпушт дошта бошед, кадоми ин се хӯрданиро ба вай доданатон мумкин аст?

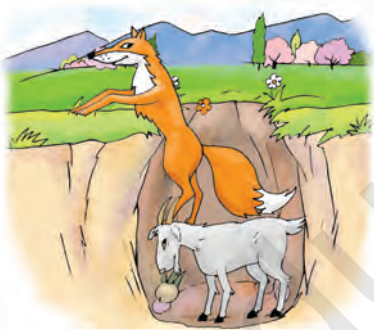
ЧИСТОН

Ду бародар —
 Гоҳ сабуку
 Гоҳ вазнин,
 Гоҳ баробар.

РҶБОҲ ВА БУЗ

Нақл аз рӯи расм

Аз рӯи нақша нақл кунед:

1. Ба чуқурӣ афтидани Рӯбоҳ.
2. Ба ёрӣ омадани Буз.
3. Рафтори Рӯбоҳ.
4. Хулоса.

Аз рӯи нақл расм кашед.

ҚАҲРАМОНҲОИ ВАТАНИ МО

Қаҳрамонӣ ҳеҷ гоҳ фаромӯш на-
мешавад. Номи қаҳрамонҳо ҳамеша
дар ёди одамон боқӣ мемонад. Ба-
рои қаҳрамон шудан мард ё зан
будан аҳамият надорад.

Дар замонҳои хеле қадим низ ода-
мон барои осоиштагии Ватани худ
қаҳрамонона мубориза мебуданд.

Барои Ватан шуда Шерак ном чӯ-
пон гӯшу биниашро бурида, худро
мачрӯҳ кард. Бо ин роҳ вай душ-
манро фиреб дода, дар саҳрои беоб
онҳоро нобуд намуд.

Ҳикоят дар бораи шуҷоати ин мар-
ди ҷасур аз даҳон ба даҳон то ба
мо омада расидааст.

Қаҳрамонзан Томирис чӣ? Ў низ ба
муқобили дастаи душманон ҷасурона

мубориза бурдааст. Ин зани шуҷоъ
ба ваъдааш вафо карда, душманро
нобуд кардааст.

Қ. Умед.

МАҚОЛ

Аз бад — касофат, аз нек — ша-
рофат.

Киҳоро қаҳрамон мегӯянд? Шерак
чӣ гуна корнамоӣ нишон дод? То-
мирис чӣ?

ЭЙ КИШВАРИ МАН

Эй кишвари ман,
 болу пари ман.
Меҳри дили ман,
 тоҷи сари ман.
Бо шаршараи
 ҷўйҳои пуроб,
Бо тантанаи
 парвози уқоб,
Аз нав бикунам
 шодона хитоб:
Эй кишвари ман,
 болу пари ман,
Меҳри дили ман,
 тоҷи сари ман!

Аминҷон Шукӯҳӣ

Шеърро аз ёд кунед.

ЗАРБУЛМАСАЛ

Мисли Модар ёру мисли Ватан
диёре нест.

ТОШКАНД — ПОЙТАХТИ ВАТАНИ МО

Тошканд пойтахти Ватани мо мебошад. Тошканд аз қадим бо номҳои Шош, Чоч ҳам машҳур буд.

Гузаштагони мо аз замонҳои қадим дар Тошканд ба корҳои ободони эътибор меоданд. Мадрасаи Кӯкалдош, маҷмуи Ҳазрати Имом имрӯз ҳам ҳамаро ба ҳайрат меоваранд.

Тошканди имрӯза хеле обод аст.

Дар замонҳои пеш мактабро мадраса мегуфтанд.

Пойтахти Ватани мо кадом шаҳр аст? Кадом ёдгориҳои ин шаҳр имрӯз ҳам машҳуранд?

МО — АВЛОДИ БУЗУРГОН

Дар мактаб агар
Аълохон шавӣ.
Мисли бузургон
Ҳамадон шавӣ.
Аз дарси устод
Чун барӣ ҳосил.
Мешавӣ ту ҳам
Инсонии комил.

Паймон

ГУЛЗОРИ МАЪНӢ

Андар дабистон
Гулзори маънӢ —
Бо чашми ибрат
Онро бубинӢ.

Синову Ҳофиз
Фониву Бедил,
Саъдиву ҶомӢ —
Мифтоҳи мушкил.

Ҳар шеъри онон
Монанди гулҳост,
Зинатфизои
Раҳи умри мост.

Аз ин гулистон
Гулдаста чинем,
Хурсанд бошем,
ХорӢ набинем.

Раҳим Ғанимат

Шоир мактабро ба чӣ монанд
кардааст?

Дар бораи мактаб боз кадом
шеърро медонед?

Дабистон — мактаб

Мифтоҳ — калид

Зинат — ороиш, зевар.

ПАНДҲОИ ЧУ ҚАНД

Салом аз хурд — калом аз калон.

* * *

Як китоби хуб — беҳтар аз як
хазинаи бузург.

* * *

Хунар аз мулку мероси падар беҳ.

* * *

Дониш омӯхтан — бо сӯзан чоҳ
кандан.

* * *

Тилло дар оташ, одам дар меҳнат
маълум мешавад.

* * *

Кам гӯю дониста гӯй.

Чаро пандҳоро чу қанд номидаанд?

Пандҳоро хонед. Маънои онҳоро аз
худ карда, дар хотир нигоҳ доред.

МАРО ТАНБАЛ НАГҶЕД!

Маро танбал нагӯед,
Гапи дағал нагӯед,
Ки ман акнун қобилам,
Ба ин гап муқобилам.
Бачаи гапдароям,
Аз гап намебароям.

Намегурезам аз кор,
Дар кори хона тайёр.
Ҷорӯбам ҳамроҳи ман,
Ҷорӯбам гувоҳи ман.
Аз хона бо ҷорӯбам,
Танбалиро мерӯбам.

Убайд Раҷаб

Шеърро ифоданок хонед.

МОР, УҚОБ ВА ШИКОРЧӢ

Рӯзе байни мору уқоб ҷанги калон рӯй дод. Мор зӯр баромада уқобро печонид. Уқоб беҳол шуд. Шикорчӣ омаду уқобро аз марг наҷот дод. Мор ба хашм омада, захрашро ба шохи гов, ки шикорчӣ бо он об менӯшид, зад. Шикорчӣ, ки аз ин воқеа хабардор набуд, шохро аз оби чашма пур кард ва хост бинӯшад. Ҳамин вақт уқоб аз кучое пайдо шуд

ва чанг зада шохро гирифтү ба ҳаво парвоз кард.

Афсонаи халқи тоҷик

Мор чӣ кор кард? Чаро?

Уқоб чӣ кор кард? Чаро ӯ ба шикорчӣ ёрдам дод?

Дар ин афсона кадом сифатҳо тавсиф шудаанд? Номбар кунед.

БЕҲЗОД

(Ривоят)

Камолиддини Беҳзод бо ҳунари худ ҳамзамонашро дар ҳайрат гузоштааст. Дар расмҳои Беҳзод манзараҳои табиат, гулу сабззор, майдонҳои шикор, боғҳо ва қасрҳо тасвир шудаанд. Вай дар офаридани сурати одам моҳир буд.

Касе, ки расмҳои ҳаҷвӣ ва ҳазл-омези Беҳзодро тамошо мекард, худро аз ханда боздошта наметавонист. Беҳзод ҳамчун рассоми ҳунароманд хеле машҳур шуда буд. Подшоҳи замон Ҳусайн Бойқаро ӯро ҳамеша ба сӯҳбатҳояш даъват мекард.

Камолиддини Беҳзодро шоири бузурги ўзбек Алишер Навоӣ бисёр дӯст медошт ва эҳтиром мекард. Ба қадри ҳунари ӯ мерасид.

ПАНДҲО

Эй азизон, умрро ғанимат шуморед.

* * *

Ҷон фидои ёрони мувофиқ кунед.

* * *

Вақт аз даст надихед.

* * *

Қурбони Ватан бош, ки қурбонат шаванд.

Ривоятро хонда мазмунашро нақл кунед.

Пандҳоро аз ёд кунед.

БОБОИ РОЗИК

Бобоям пир аст,
Нафақагир аст.

Аз субҳ то шом,
Надорад ором.
Бо кори ҳалол,
Беҳи ҳар ниҳол:
Себу шафтолу,
Ноку зардолу.
Анциру анор,
Хурмои қатор.
Мекунад доим,
Нарму мулоим.
Аз ин рӯ, асло
Дар ҳавлии мо
Намешавад зиқ
Бобои Розик.

Олимҷон Исмати

Бобои Розик чӣ кор мекунад?
Бобою падари Шумо чӣ кор ме-
кунанд?

Шеърро ифоданок хонед.

ШОГИРДИ НОНВО

Шамсиддин Муҳаммад дар ҳафтсолагиаш бе падар монд ва ба кор даромад. Шамсиддин ба ҳавлии хӯҷаинаш об меовард, ҳезум мекашонд, ба кӯдаки соҳибхона нигоҳубин мекард, бо азобҳои саҳт хӯрдание ба рои модараш меовард.

Бачаи бечора рӯзе аз дасти соҳибаш гурехта, сарсону саргардон дар кӯчаҳо мегашт, ки бӯйи хуши нонро ҳис кард. Шикамаш гурусна буд...

Соҳиби ин ҳавлӣ ба кӯча баромада Шамсиддинро дид. Аз Шамсиддин хоҳиш кард, ки як кӯза об биёрад. Ҳамин тавр, ӯ ба хизмати нонво даромад.

Рӯзҳо мегузаштанд. Ҳар саҳарӣ Шамсиддин ҳамсолони худро медид, ки ба мактаб мерафтанд. Ӯ низ хоҳиши зиёди хондан дошт. Нонво, ки

марди меҳрубон буд, ба ӯ иҷозат дод то ҳамроҳи бачагон ба мактаб равад.

Шамсиддин баъд аз анҷоми ҳамаи корҳо акнун ба хондан машғул мешуд. Даре нагузашта ӯ Қуръонро пурра аз ёд кард. Соатҳои дароз шеърхониҳои одамонро гӯш мекард. Ӯ ба шеърӯ ғазал меҳр монд.

Кӯшишу ғайрат даре нагузашта ин писарбачаи хурдсолро бо номи яке аз шоирони боистеъдоди ҷаҳон — Ҳофизи Шерозӣ машҳур кард.

(Мазмун аз «Ҳофизнома»-и А. Афсаҳзод)

ПАНД

Зи гаҳвора то гӯр дониш бичӯй.

Шамсиддин чӣ кор мекард? Чаро ӯ аз хизмати хӯҷаинаш рафт? Дар хонаи нонво ӯ чӣ кор мекард?

ТАБАССУМ КУНЕД!

Япониягиҳо аз хурдсолӣ ба кӯдакони худ як хислати хеле хубро меомӯзонанд. Ин ҳам бошад, табассум кардан аст! Аз рӯйи талаби япониягиҳо табассум дар ҳолатҳои зерин набояд аз лабони кӯдаконашон дур шавад:

- * дар вақти бо касе вохӯрдан;
 - * дар вақти бо ҳамдигар хайрухуш кардан;
 - * дар вақти рӯй додани нохушӣ;
 - * вақте ягон узвашон дард мекунад;
 - * вақте аз чизе шарм медоранд.
- Шумо низ ҳамеша табассум кунед!

ТЕЗГҶЯК

Шаст сада шинондем,
Сӣ шамшод.

Дар кадом ҳолатҳо табассум кардан лозим будааст?

ДАРСИ ОХИРИН

Боре зи Сангин
Пурсид Анвар:
— Бигӯ, кадом дарс
Аз ҳама беҳтар?

Дар ҷавоб он гоҳ
Бигуфто Сангин:
— Аз ҳама беҳтар
Дарси охирин.

Абдушукур Сатторов

Чаро Сангин дарси охиринро беҳтарин гуфтааст? Оё ин рафтори хуб аст?

ПАҲЛАВОН МАҲМУД

(Ривоят)

Маҳмуд ном марди хевагӣ ҳам паҳлавон ва ҳам шоир буд.

Як вақтҳо чандин хевагиён дар Ҳиндустон асир монда буданд. Паҳлавон Маҳмуд барои халос кардани онҳо меравад. Султони Ҳинд мефармояд, ки \bar{u} бо паҳлавони ҳиндустонӣ гӯштин гирад.

Пеш аз муҳориба Маҳмуд овози занеро мешунавад, ки илтиҷо дошт: «Эй Худо, писари ягонаамро дастболо кун...»

Маҳмуд мефаҳмад, ки ин зан модари ҳамон ҷавонест, ки пагоҳ бо \bar{u} бояд гӯштин гирад. Рӯзи дигар \bar{u} худро суст нишон медиҳад, то ки он ҷавон голиб барояд.

Чавони ҳиндустонӣ голиб шуд. Ба ин муносибат султон зиёфат ороост. Дар роҳ пойи филе, ки султон савораш буд, ногоҳ ба ботлоқ гӯтид. Паҳлавон Маҳмуд дарҳол пойи филро кашида баровард.

Султон аз Маҳмуд пурсид:

— Бо ин тавоноӣ чаро дар муҳориба мағлуб шудӣ?

Маҳмуд воқеаро гуфта дод.

Султон ба зӯру тавоноии Маҳмуд ва ба ақлу заковати вай қоил шуда, ҳамватанони ӯро озод кард.

Маҳмуд кӣ буд? Чаро ба ӯ лақаби «Паҳлавон»-ро дода буданд?

Дар бораи шучоати Маҳмуд ба аҳли оилаи худ нақл карда диҳед.

АСОИ ПИРӢ

Адҳам аввал об оварда монд. Баъд ҳезум кафонда, ба назди оташдон ғарам кард. Рӯйи ҳавлӣ ва хонаро тоза рӯфт, баъд ҷоғаҳи мӯйсафедро аз нав андохт. Ҷӯрабобо ба хона даромаду ҳама ҷойро тозаву озода дида хурсанд шуд.

— Ҳазор раҳмат, ҷони бобо! Асло рӯйи камиро набинӣ, — изҳори миннатдорӣ кард ба писарак ва гуфт:

— Аз он рӯзе, ки асои пириям
шудай, худро ҷавон ҳис мекунам.

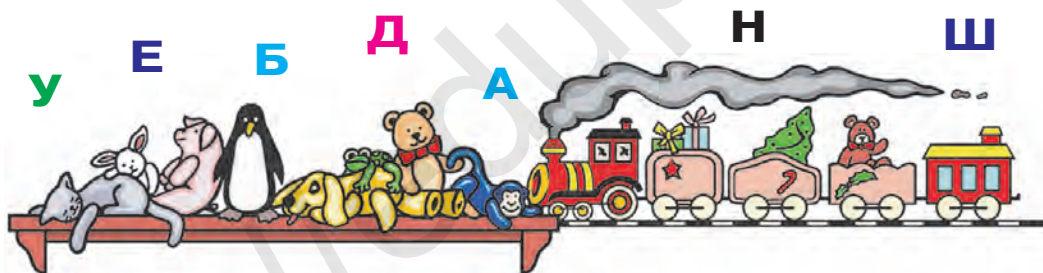
Аз рӯзномаи «Булбулча»

Адҳам чӣ кор кард? Чӯрабобо ба
ӯ чӣ гуфт?

ҲАРҶАДВАЛ

Аз расми поёни ҳарфҳоро ёфта
чунон ҷо ба ҷо гузоред, ки номи
шаҳр ва ҳафта ҳосил шавад.

ЧИСТОН

Таҳ санг, санг нест,

Рӯ санг, санг нест,

Морсар аст, мор нест,

Чор по дорад, гов нест.

САРДОР ВА ДАСТЁРИ ОИЛА

Ман он сол дар оилаамон ҳам ба ҷойи падар, ҳам ба ҷойи модар ва ҳам ба ҷойи дастёр кор мекардам. Азбаски акаам ҳанӯз нимбемор ва додаронам хурдсоли аз беморӣ нав халосшуда буданд, ба ҳеҷ кор ёрӣ дода наметавонистанд.

Модарам, бинобар бемориаш, он сол шиннии тут пухта натавоништа, як ҷуволча тутмавиз карда монда буд. Як зани ҳамсоя ба ман аз тутмавиз ҳалвои тар пухтанро ёд дод, ки ҳар ҳафта ду бор ҳалвои тар мепухтам ва ин дар тамоми ҳафта барои мо нонхӯриш мешуд. Ба осие ҷуворӣ бурда орд карда меовардам. Зани Иброҳимхоҷа ҳар ҳафта зағора пухта медод. Бештарини хӯроки мо он зимистон ҳалвои тар ва зағора буд...

Ман бозоргардӣ, ошпазӣ ва ҷо-
машӯйӣ мекардам, ҳам чоку пораи
либосҳоямонро медӯхтам...

Садриддин Айни

1. Ҳикояро хонед. Айни дар хона бо кадом корҳо машғул мешудааст?
2. Шумо дар хона ба падару модаратон дар кадом корҳо ёри мерасонед?

Чӣ кор мекунад?

ЧИСТОНҲО

Хона дар пушти хона
Рӯи оҳан равона.
Оҳан чӣ гуна оҳан?
Хона чӣ гуна хона?

Чист он гул,
ки «тилло» меорад,
Шавад обод,
ҳар кӣ мекорад?

ЗАРБУЛМАСАЛ

Паррандаро ба парвозаш баҳо
диҳанд, одамро ба кораш.

ЗАБОНИ ТОЧИК

Дурри гаронӣ,
Ширинбаёнӣ,
Хуштар зи қонӣ,
Забони тоҷик.

Дар илму ирфон,
Чун шамси тобон
Ҳастӣ дурахшон
Забони тоҷик...

Чун лафзи Қомӣ,
Шеъри Низомӣ,
Ҳастӣ гиромӣ,
Забони тоҷик.

Исҳоқ Ёқубов

Шоир дар бораи забони тоҷикӣ чӣ мегӯяд? Шумо дар маҳалли худ ба ғайр аз забони тоҷикӣ боз бо кадом забон ҳарф зада метавонед?

ПАНДҲОИ ЧУ ҚАНД

Камдонӣ — аз камхонӣ.

* * *

Китоб сарчашмаи дониш аст.

* * *

Ба кордон — кор осон.

* * *

Пур дону кам бигӯ.

* * *

Одами бесавод монанди кӯр аст.

* * *

Илм — чароғи ақл.

* * *

То меҳнат нақунӣ, роҳат намебинӣ.

БАҲОР

ТАРОНАИ ХАЛҚӢ

Баҳор омад ба некрӯзӣ,
Бичин гулҳои наврӯзӣ,
Бипӯш тоқии гулдӯзӣ,
Баҳори лолазор омад.

БАҲОР

Наврӯзи олам,
Тантана дорад,
Сабза ба пояш,
Дамдама дорад.

Рӯзу шаби он,
Шуда баробар.
Гашта нурафшон,
Ба болои сар,

Обаки чӯйбор,
Сад чилва дорад,
Савту сурудаш
Ба гӯш мефорад.

Чаҳ-чаҳи булбул
Дар шохи ҳар гул,
Зеби баҳор аст
Он гули сунбул.

Олам гулистон,
Зи дасти деҳқон.
Бебаҳо макон,
Замин бувад кон.

Абраст машки об,
Ҳар лаҳза борон.
Шиддати кор аст,
Фасли баҳорон.

Асад Гулзодаи Бухорой

ЧИСТОН

Хандида гар барояд,
Ба олам нур дарояд...

Мепараду бол надорад,
Чингиласар мӯй надорад.

ЗАРБУЛМАСАЛ

Офтоб гармӣ дораду модар —
меҳр.

Илм ҳоҳӣ, такрор кун,
Ҳосил ҳоҳӣ, шудгор кун.

Меҳнати имрӯз роҳати фардост.

1. Дар фасли баҳор кадом гулҳо мешукуфанд?
2. Аз дасти кӣ олам гулистон мешавад?

БОЙЧЕЧАК

Гули хушрӯй, бойчечак,
Гули худрӯй, бойчечак.
Паёми навбаҳорӣ,
Ҳай зеби тоқӣ дорӣ.
Чинамат даста-даста,
Тозон барам ба раста.
Раста пури гул шавад,
Гул зеби кокул шавад.
Ҳар кас туро бибӯяд,
Биболаду бигӯяд:
Бӯйи бойчечак омад,
Тӯйи бойчечак омад!

Нуъмон Розик

БУНАФША

Ман зеби чӯй мегуфт,
Оростарӯй мегуфт.
Пайғоми навбаҳору
Мушкин ба бӯй мегуфт.

Акобир Шарифӣ

Оё Шумо бойчечакро дидаед?

Шеъри «Бойчечак»-ро ифоданок хонед.

Шеъри «Бунафша»-ро аз ёд кунед.

ТАШАККУР, САИДЧОН!

Саидчон бегоҳӣ аз мактаб меомад.
Ногоҳ ӯ ба чизе пешпо хӯрд. Ба
замин нигоҳ карду чашмонаш калон-
калон кушода шуда монд. Дар роҳ
ҳамёни касе афтода мондааст. Саид-
чон ҳамёнро зуд гирифта аз назар

гузаронд. Дар он пул, шиноснома, хуҷҷати ҳарбӣ буданд. «Валиев Мурод», охир, ин муаллими худам-ку.

Саидҷон давон-давон ба назди муаллим Валиев рафт.

— Муаллим, инҳо аз они шумост-ку! — гуфт ӯ.

Мурод Валиев, ки дар куҷо афтидани ҳамёни худро намедонист, хеле

гамгин ва хафа менишаст. Аз ёфт шудани ҳамёнаш хеле шод гардид.

— Ташаккур, Саидҷон! — гуфт ӯ.—
Чӣ кор карданамо намедонистам.
Раҳмат ба ту!

Бердӣ Умаров

Ба ҷои Саидҷон шумо мебудед, ҷӣ кор мекардед?

ТЕЗГҶЯК

Шокиру Зокир
Ҷӯраи Нодир.
Ботиру Қодир
Ҷӯраи Зокир.
Зокиру Ботир

Ҷӯраи Шокир.
Нодиру Қодир
Ҷӯраи Ботир.
Канӣ, гӯед-ҷӣ,
Кӣ ҷӯраи кӣ?

Мавҷуда Ҳакимова

Шеърҳои аз ёд кардаатонро шуморида бинед. Муайян кунед, ки чанд мисраъ шеър медонед.

8-УМИ МАРТ – РЎЗИ ИДИ БОНУВОН

Модар! Ту аз ҳама азизӣ, аз ҳама мӯътабарӣ. Меҳри ту мисли офтоб аст, ки ба олам нур мепошад.

Ту боғбонӣ — боғбони моҳир ва ғамхори фарзандон. Ту чашмай — чашмаи ҳаёти инсон.

Модарҷон, туро бо рӯзи фирӯзат табрик мегӯям. Бароят тамоми хушиҳои оламо орзу менамоям.

Ваъда медиҳам, ки чун фарзанди вафодори халқу Ватан ба камол мерасам.

АЛЛАИ МОДАРҶОНАМ

Алла, алла, аллаё,
Хобат барад, баччамо.
Шавад гаҳвораҷунбон,
Ситораҳои само.

Алла бигӯяд маҳтоб,
Баччаи ҷон, зуд бихоб.
Насими форам орад,
Баҳри ту хобаки боб.

Булбулчаҳо биёянд,
Ба гаҳвора дароянд.
Хобаки туро оранд,
Барои ту сароянд.

Хурди ман калон шавад,
Марди қаҳрамон шавад.
Ифтихори ин Ватан,
Нози як ҷаҳон шавад.

Кавсар Турдиева

Модар фарзанди худро бо кадом
суханҳо алла гуфтааст?

АЗ ҲАМА БЕҲТАР АСТ

Дар як кӯчаи серодами шаҳр духтарчаи хурдакак бо модараш мерафт. Духтарча дар назди мағозаи калони зочафурӯшӣ бозичаҳои гуногун, лӯхтак ва тӯбҳои рангорангро диду тамошо карда истод. Модараш ин вақт ба мағозаи дигар даромад. Духтарча модарашро ҷустуҷӯ карда, ба ҳар тараф давид. Вай модарашро ёфта натавониста, гиря кард. Одамон аз вай пурсиданд:

— Модари ту чӣ гуна аст?

Духтарча гирякунон гуфт:

— Амак, нахонд ки шумо надонед?

Модари ман аз ҳама беҳтар аст.

Наргис Ҳалимӣ

Чаро духтарча модарашро гум кард?
Одамон чӣ гуфтанд? Шумо модари
худро дӯст медоред?

МУАММО

Матнро хонед. Ба ҷойи гулчаҳо расм-
ҳои заруриро гузоред. Ҷумлаҳоро пурра
карда, ба дафтар рӯбардор кунед.

Пагоҳии барвақт нурпошӣ ме-
кард. Ҳаво гарм шуд. аз болои
суфа гирифта сӯйи боғ шитофт.
То нисфирӯзӣ ва бисёр ҷамъ
кард. Модараш аз онҳо пухт.

ГУЛИ ҚОҚУ

Ман аз лаби чӯ
Бикандам қоқу.
Чун пойҳои ғоз,
Пойҳояш дароз.
Дар сараш кулоҳ,
Сабук мисли қоҳ.
Пас бо чолокӣ,
Ба зери тоқӣ,
Мондам онро шод.
Лек омада бод,
Ба монанди дузд
Кулоҳашро бурд.

Бобо Ҳоҷӣ

Оё шумо қоқуро дидаед?
Гули қоқу чӣ хел ранг дорад?

Дар бораи қоқу ва дар кадом фасли
сол рӯйдани он нақл кунед.

Расми қоқуро кашед.

ОЁ БАҲОРОН ОМАДА?

Боди гулафшон омада,
Овои мурғон омада,
Чўпон ба илҳом омада,
Оё баҳорон омада?

Абри гузар гирён шуда,
Ҳар сӯ, бубин, борон шуда.
Симу гуҳар арзон шуда,
Оё баҳорон омада?

Ҳадиса Қурбонова

БАҲОРИЯ

Таронаи халқӣ

Баҳор омад ба меҳмонӣ,
Ба таърифаш суруд хонӣ,
Ту қадри гул намедонӣ?
Баҳори лолазор омад.

Ба рӯи сабза борон шуд,
Ҳама олам гулистон шуд,

Камарҳо чумла бӯстон шуд,
Баҳори лолазор омад.

Ово — овоз.

Шумо дар бораи баҳор кадом
шеъру таронаҳои халқиро медонед?

Шеърҳоро аз ёд кунед.

ДАР ИНТИЗОРИ ЧҶҶАҶО

Ҳангоми баҳорон ба кишвари офтобии мо паррандаҳои гуногун меоянд. То моҳи май кӯчидани паррандагон ба охир мерасад. Онҳо ба сохтани лона ва ҷўҷабарорӣ оғоз мекунанд. Ин вақт паррандаҳо хушҳоланд. Онҳо дар интизори ҷўҷаҳои худ нағмасароӣ мекунанд.

Дар лонаҳое ки мо барои онҳо сохтаем, низ дар аввали баҳор ғул-ғул зиёд мешавад. Чириқ-чириқи гунҷишкакон мисли садои мусиқӣ ба гӯш хеле фораи мерасад.

Равшан Муъминҷонои

Фасли баҳор, ки омад,
Дунё дар ҷунбуҷул шуд,
Мусичаи танбал ҳам
Ба хасковӣ машғул шуд.

ТУРНА

Таронаи халқӣ

Турна қатор меояд,
Арғамчинвор меояд,
Вақти баҳор меояд,
Мавсими кор меояд.
Дар мавсими баҳорон,
Дар домани кӯҳсорон,
Бисёр боло мепарад,
Ғазалсаро мепарад.
Турна қатор арғамчин,
Болохонадор арғамчин.

Баҳорон паррандаҳо чӣ кор ме-
кунанд? Дар бораи баҳор боз
кадом таронаҳои халқиро медонед?

БҶИИ ХУШИ СУМАНАК

Аз мактаб ба хона омадам. Либос-
ҳоямро иваз кардам. Дар рӯи ҳавлӣ
касе набуд. Ба ошхона рафтам.

— Чӣ мепазед, бибӣ? — пурсидам
ман.

— Суманак, духтарам. Охир сума-
нак таоми идонаи наврӯзи аст, —
гуфт бибиам.

Ман ба ӯ ёри расондам. Рӯзи ди-
гар то аз кор омадани падару мода-
рам суманак пухт. Аз он ҳам худа-
мон хӯрдем ва ҳам ба ҳамсоҷаҳо
додем.

Бӯи хуши суманак ба шарофати
биби хунармандам ҳар баҳор аввал
дар ҳавлии мо паҳн мегардад. Гӯё
бо пухтани суманак ба хонадони мо
баҳор меҳмон мешавад.

Суманак чӣ хел таом аст? Чаро суманакро бибиҳо мепазанд? Оё Шумо суманакро дӯст медоред?

БАЙТҲОИ ХАЛҚӢ

Суманак дар дег, мо кафча занем,
Дигарон дар хоб, мо дафча занем.

Кафча – белчаи чӯбин

Дафча – дафи хурд, дойрача

ЛОЛА, ЛОЛА, ҲАЙ ЛОЛА

Лола, лола, ҳай лола,
Булбул омад ба нола.
Қаҳ-қаҳа зад кабки маст,
Аз сари кӯҳу ёла.

Кӯҳу чаман пурлола,
Боғу чаман пурлола.
Сӯйи хона меоям,
Ду дасти ман пурлола.

Наврӯзи навбаҳор аст,
Пуштаҳо лолазор аст,

Ҳай-ҳай чӣ хуш баҳор аст,
Ҳай-ҳай чӣ лола зебо.

Дар кӯҳу дашту саҳро
Шуд базми лола барпо.
Ҳай-ҳай, чӣ хуш баҳор аст,
Ҳай-ҳай, чӣ лола зебо.

Нуъмон Розик

Шоир дар бораи лола, булбул ва
кабки маст чӣ мегӯяд?

ОБАКИ ШҶҲИ БАҲОР

(Афсона)

Баҳор омад, барфҳо об шуданд.
Ҷӯйча ҳосил шуд. Ҷӯйча аз байни
сангҳо барои худ роҳ мекофт. Санги
калоне садди роҳаш шуд.

Оби ҷӯйча кӯлмак шуда истода
буд, ки аз боло хирс фаромад. Вай
об нӯшидани буд.

— Ҷон, Хирсамак! Хайрият, ки шу-
моро дида мондам. Ҳамин сангро

онсӯйтар гузоред, раҳамро доштааст,
— гуфт бо илтиҷо Обаки шӯхи баҳор.

Хирс ҳарчанд ҳаракат кард, сангро аз ҷояш ҷунбонида натавонист. Узр пурсида рафт.

Аз назди кӯлмак Фил мегузашт.

— Ҳой Филамак! Ҳамин сангро аз роҳам бардоред, — гуфт обаки шӯх.

Фил ҳам ҳарчанд кард, сангро ҷунбонида натавониста, монда рафт.

Ногоҳ Мушак пайдо шуд. Об воқеаро ба Мушак ҳам гуфта дод.

— Ҳозир, — гуфт Мушак ва замини таги сангро кофта гирифт. Хоки зери санг ковок шуд. Санг аз ҷояш ҷунбид ва ба ковокӣ даромада рафт. Садди роҳи об бардошта шуд.

— Раҳмат, Мушпаҳлавон! — гуфт Об ва ба сӯйи водӣ шитофт.

Афсонаро хонед ва бо ёрии падару модаратон номи ҷӯй, сой, дарё ё кӯлҳои маҳалли зистатонро гӯед.

ИДИ НАВРЎЗ

ИЛМ ЧАРОФИ АҚЛ АСТ

ДЎСТИ БЕҲТАРИН

Бо вай як чо нишинам,
Тани танҳо нишинам.
Аз ӯ дил гирад ором,
Пухта шавам, бошам хом.
Чӣ дӯсте? Сар то по панд
Надорад ҳилаву фанд.
Китобаки безабон,
Омӯзад чандин забон.
Аз кимёву аз ҳисоб
Чӣ гӯяд сухан? Китоб!

Маҳбуба Неъматзода

МАКТАБИ МО

Мактаби мо дар бинои калони сафед ҷой гирифта, синфҳо равшан ва озода, фаршҳо ҳама тахтагин, дар ҳар синф ду қатор партаҳои сиёҳ гузошта шуда буд.

Мактаби деҳагии мо, ки дар анбори як дараҷа таъмиршуда ҷой гирифта буд, бо мактаби намунаи Тӯс асло баробар шуда наме-тавонист. Рӯйи ҳавлии калони мактаб ҳамеша об зада рӯфтагӣ, аз байнаш ҷӯйи об равон, он тарафи ҷӯй боғ буд.

Дар саҳни мактаб мо дарси варзишро мегузарондем. Дар боғ бошад, дар вақти танаффус бозӣ мекардем.

Сотим Улуғзода

МАҚОЛҲО

Нури ақл дониш аст.

* * *

Кор накӯ шавад, аммо ба сабр.

ҲАДИСҲО

Шифои нодонӣ пурсиш аст.

* * *

Суханчин шарики шайтон аст.

Шумо аз мазмуни матн чиро фаҳмидед? Синф ва мактаби худро бо синф ва мактаби нависанда муқоиса кунед.

АБЎАЛӢ ВА КӢДАКИ ЗИРАК

Рӯзе Абӯалӣ барои коре ба назди дӯконе рафт. Дар он ҷо ӯ дид, ки кӯдаки хурдсоле ба назди соҳиби дӯкон омада гуфт:

— Устодам маро фиристод, то барояш оташ бубарам.

Бача дар даст барои бурдани оташ чизе надошт. Дӯкондор дар ҳайрат монда пурсид:

— Оташро чӣ тавр мебарӣ, чун зарфе наовардӣ?

Бача ба кафи дасти худ хокистар рехт, ба болои он лахчаҳои оташро гузошт ва равон шуд.

Дӯкондор гуфт:

— Эй фарзанд, ту хеле зирак будай. Агар роҳи донишро пеш гирӣ, донишманди машҳур мешавӣ.

Бача гуфт:

— Монанди ман дар ин шаҳр бачаҳо зиёданд, аммо мо шароити таҳсил надорем.

Абӯалӣ аз заковати бача тааҷҷуб кард ва орзуманд шуд, ки шояд рӯзе расад, ки ҳамаи бачагон аз роҳи дониш баҳравар шаванд.

Ҳамин орзуи Сино ҳоло ҷомаи амал пӯшид.

Сотим Улуғзода

Заковати одам аз чӣ маълум мешавад?

КАЛЛАКАДУ

Китоби «Алифбо» дар даст Малика ба баррачаи навзод «таълим» медод.

— Ана, ин ҳарфи «А». Дидӣ? Кани, акнун «А» гӯ!

Баррача гӯё талабаи кунду карахте бошад, ҳушаш ба сӯи модараш чизе нагуфт.

— Хӯ, каллаварам! — ўро сарзаниш кард «муаллима». — Мана ин ҳарфи «А»! Чашматро калон кушода, дурусттар бин. Дидӣ, кӯр?! Канӣ акнун «А» гӯ!

— Бе-е! — овоз баровард баррача.

— Хӯ ҳайвон, ҳоло мо ба ҳарфи «Б» наомадем. «Алифбо» аз ҳарфи «А» сар мешавад. Аввал «А». Канӣ, «А» гӯ, — апааш чӣ хел ба ў таълим дода бошад, вай ҳам ба баррача сабақ омӯхтан мехост.

— «А»!

— Бе-е! — ин дафъа баррача аз «Алифбо» рӯ гардонд.

Малика бо қаҳр ҳарфи «А»-ро ба пеши чашмони баррача наздиктар бурда, талаб кард:

— «А»!

— Бе!

— Уф! — \bar{u} ба сари «шогирд»-и гарангаш бо китоб зад ва назди модараш, ки муаллима аст, омада шикоят кард. — Модарҷон, баррачемо ҳеҷ балоя намедонад. Каллакаду барин, ман «А» гӯям, вай «Б» мегӯяд. Ба вай баҳои ду монед...

Бахтиёри Чумъа

Малика ба баррача чӣ гуна «таълим» дод? Оё модар ба баррача баҳо мемонад?

СЌХБАТИ ДУ МИРЗО*

(Ривоят)

Мирзоҳои ду ҳокимхона рӯзе бо ҳамдигар вохӯрда ҳолпурсӣ карданд.

* Мирзо — хаттот, хатнавис.

— Аҳволат чӣ тавр? — гуфта пурсид яке аз онҳо. Мирзои дуюм ҷавоб дод:

— Аҳволам нағз. Ҳар моҳ ду ҳисса маош мегирам: як ҳисса барои навиштани ҳар гуна ҳуҷҷатҳо ва як ҳиссаи дигар барои хонда додани он навиштагиҳоям, чунки хати маро ғайр аз худам касе хонда наметавонад.

Мирзои якум аз шунидани ин сухан оҳ кашида гуфт:

— Аҳволи маро пурсӣ, бисёр бад. Фақат нисфи маоши ҳармоҳаамро медиҳанд. Чунки хати навиштагиамро худам ҳам хонда наметавонам...

ҲАДИС

Як соат вақти худро ба илмомӯзӣ бахшидан, ба як рӯз рӯза гирифтани баробар аст.

Мирзои якум чӣ гуфт? Мирзои дуюм чӣ? Аз гуфтаи ҳар ду мирзо чӣ хулоса баровардед?

МУШАК ВА ГУРБАЧА

Рӯзе Мушак ва Гурбача ба якдигар вохӯрданд.

— Ман туро меҳӯрам! — гуфт Гурбача.

— Ман розӣ, — ҷавоб дод Мушак, — лекин аввал ба як саволи ман ҷавоб деҳ.

— Чӣ савол дорӣ?

— Ту чандсолай?

— Ман яксола.

— Ман бошам, чорсола, — гуфт
Мушак ва афзуд, — ту шарм наме-
дорӣ, ки мушаки аз худат се сол
калонро хӯрӣ?

Гурбача шарм дошту рафт.

1. Гурбача ба Мушак чӣ гуфт?
2. Барои чӣ Гурбача шарм дошта рафт?

ҒОЗИ ХУДПИСАНД

Як ғоз дар об шино карда, худро
таъриф мекард:

— Дар олам ба мисли ман пар-
рандаи ҳунарманд набудагист. Дар
замин мегардам, дар об шино ме-
кунам, дар ҳаво парвоз мекунам. Як
худам се ҳунар дорам.

Қурбоқҷае ин гапҳои ғозро шуни-
да гуфт:

— Эй бародар, ин қадар худатро таъриф накунӣ ҳам, мешавад. Чунки чун моҳӣ шино карда наметавонӣ, мисли оҳу давида наметавонӣ, чун лочин парвоз карда наметавонӣ. Аз нопурра донистани се ҳунар, як ҳунарро аз худ кардан маъқултар аст.

Абдулло Авлонӣ

Ғоз худро чӣ гуна таъриф мекард?
Қурбоққа ба таърифҳои ғоз чӣ
ҷавоб дод?

ЧИСТОН

Худаш ҳафт дона,
Номаш ягона.

ИБНИ МАЪМУН

Ин воқеа дар замонҳои хеле қадим рӯй дода буд. Он вақтҳо мактаб набуд.

Доништалабон дар дасти домуллоҳои маҳаллӣ савод мебароварданд. Калонтар шаванд, дар мадрасаҳо мехонданд. Мадрасаҳо танҳо дар шаҳрҳои калон мавҷуд буданд. Ба он ҷо рафтан машаққатҳои зиёд дошт.

Аз ғушаву канори дунё ба шаҳрҳои Бухоро, Самарқанд ва Хеваи кишвари мо доништалабон омада мехонданд.

Ана дар ҳамон замонҳо Ибни Маъмун ном яке аз подшоҳони одил ва илмдӯст мактабе ташкил кард, ки дар ҳамон вақт беҳтарин буд. Он бо номи «Дор-ул ҳикма» ё «Академияи Маъмун» маълуми машҳур буд.

Дар ин даргоҳи муқаддаси дониш Ибни Сино ва Абӯрайҳон Берунӣ барин донишмандони бузург низ дониш гирифта, дониши худро ба дигарон омӯзондаанд.

У. Фаффоров

Сулола – насл, авлод, оила ё хонадон.

«Дор-ул ҳикма» – хонаи дониш.

Ибни Маъмун кӣ буд? Ў чӣ кор кардааст?

КИТОБ ОФТОБИ МОСТ

Чу нур медиҳад ба дил,
Китоб офтоби мост.
Ба ҳар саволи зиндагӣ
Ҷавоб дар китоби мост.

Аз ошноӣ бо китоб
Ҳақим мешавем мо.
Дар ошноии китоб
Салим мешавем мо...

Азиз гардад он ки вай
Китобро кунад азиз.
Чу аз китоб мебарад
Ҷаҳони ҳикмату тамиз.

Паймон

Ҳақим — донишманд

Салим — солим, сиҳат ва саломат

Шоир чаро китобро офтоб номидааст? Барои чӣ шоир мехоҳад, ки бо китоб ошно бошад ва китоб рафиқатон гардад?

Шеърро ифоданок хонед.

ДУОИ МОМОИ ПИР

Сафар ва Зафар ном бачаҳои баодобу хушзеҳн ҳамсоя буданд.

Боре онҳо вақти аз мактаб баргаштан дар роҳ ба як момои пир вохӯрданд. Дар дасти момо асое буд аз чӯби қачи суфтанашуда. Чашми Зафар ба он афтод. Кафи момо аз теғаҳои дурушту барҷастаи чӯб хуншор шуда буд.

— Аз кучо меоед, момочон? Биёед, мо ба шумо ёри диҳем, — гуфта бачаҳо наздаш омаданд.

— Аз Деҳи Боло бачаяконам, — ҷавоб дод кампир.

— Ҳа-а, шумо ба хонаи Майсарайно рафта истодаед-мӣ? Мо ба шумо роҳро нишон медиҳем, — гуфта бачаҳо ӯро ба ҳавлии гуфтааш бурда монданд. Зафар гуфт:

— Момочон, ҳамин асоятонро диҳед, мо як устокориамонро нишон диҳем. Шумо баҳузур нишаста, як пиёла чой нӯшед. Мо асоятонро табъи дилатон карда оварда медиҳем.

Бачаҳо ба устохонаи мактаб рафта асоро ранда карданд. Дастакашро моҳирона бо чарм печониданд.

То гашти рӯз бачаҳо асоро ба мо-мо оварданд. Момо асояшро дида шодӣ кард ва сари онҳоро сила карда даст ба дуо кушод:

— Илоҳо, хокро гиред, зар шавад!

Н. Қосимӣ

ЗАРБУЛМАСАЛҲО

Дасти одамизод — гул.

* * *

Ба як ҷавон чил ҳунар кам.

Бачаҳо аз кучо меомаданд? Дар роҳ ба кӣ вохӯрданд? Момо чӣ гуфта онҳоро дуо кард?

СУМКА

Маликаву модараш ба меҳмонӣ — ба хонаи бибиаш рафтанд. Дар бозгашт, ки то хона роҳ чандон дур набуд, пиёда омаданд. Раҳораҳ Малика беист гап мезаду модараш мешунавид.

Онҳо хеле роҳ гаштанд. Малика хаста шуда аз модараш пурсид:

— Модарҷон, шумо монда на-шудед?

— Не, духтарҷон, — ҷавоб дод модар.

— Даҳони ту чӣ? Дард накард?

— Не! — Бо мамнуният аз он ки даҳонаш дард накард, — ҷавоб дод ӯ.

Дар дасти модар сумка буд. Малика ба он нигариста гуфт:

— Модарҷон, дасти шумо дард накард?

— Дард кард, духтарҷон.

— Ин хел бошад, биёед, сумкаро ман бардорам.

— Асалакам, сумка вазнин, ту бардошта наметавонӣ, — гуфт модар.

— Не модарҷон, диҳед, ман бардорам. Дастатон дард карда бошад, ба шумо ёрӣ мешавад, — якрави кард Малика.

Модар ноилоҷ сумкаро ба ӯ дод.

— Модарҷон, — ин дафъа гуфт Малика, — акнун шумо мана бардоред!

Бахтиёри Ҷумъа

1. Малика ва модар ба кучо рафтанд?
2. Малика чӣ гуфт?

БОЗӢ-МУСОБИҚАИ

“КӢ ТЕЗТАР МЕНАВИСАД?”

шутур +

+

+ гул

НАСИХАТИ ХАЛҚ — КАЛИДИ БАХТ

ПАНДҲОИ ЛУҚМОНИ ҲАКИМ

Эй писараки ман, ҳикматро талаб
кун, вақте ки ту боҳикмат шавӣ,
чашми ту равшан шавад.

* * *

Бидон, ки изҳоркунандаи ҳикмат
забон аст. То метавонӣ, онро ҳифз
кун.

РАФТОРИ ХУБ

Сӯҳроб аз мактаб меомад. Аз назди вай зане гузашт, ки Адибахола ном дошт. Вай аз сумкааш рӯймолча гирифт. Пули дар рӯймолча будааш ба замин афтод. Вай инро нафаҳмид. Сӯҳроб пулро гирифта, занро фарёд кард. Вай ба қафо нигарист. Сӯҳроб пулро ба соҳибаш дод. Вай ба Сӯҳроб миннатдорӣ баён кард.

Акбар Қодирӣ

Сӯҳроб чӣ кор кард? Рафтори Сӯҳроб хуб аст ё бад?

ВОРИС

Фарзанди хушманди ман,
Ҷону цигарбанди ман.
Номат бувад Ҷаҳонгир,
Замину осмонро гир.
На бо камону шамшер,
Бо панду ҳикмату шеър.

Дидаи биной ту,
Вориси Синой ту.
Ҳарфи диламро шунав,
Алломаи замон шав.
Пайванди ду ҷаҳонам,
Бо ту ман зинда монам.

Асад Гулзодаи Бухорой

Шеърро аз ёд кунед. Насиҳатҳои
шоирро номбар кунед.

ҶАВОБИ БЕҲТАРИН

Ҳикояи чинӣ

— Имрӯз «анъанаи чойдамкунӣ»-ро
ёд мегирем, — гуфт муаллим ва ба
шогирдонаш коғазро дод, ки мат-
нашро аз худ кунанд.

Шогирдон тамоми навиштаҳои ко-
ғазро хонданд. Муаллим пурсид:

— Чӣхоро аз худ кардед?

Яке аз шогирдон бо ифтихор гуфт:

— Аввал чойникро шустан лозим.

— Баъд ба чойник чой андохтан даркор, — гуфт шогирди дуюм.

— Оби чӯшро ба чойник рехтан даркор, — гуфт сеюмӣ. Танҳо шогирди охирин чизе нагуфт. Ӯ хо-мӯшона чойникро гирифт ва бо тамоми қоидахояш чойро дам карда оварда, ба муаллимаш дароз кард.

— Ташаккур, ҷавоби ту беҳтарин буд, — гуфт муаллим. — Ту чойи бисёр

хушмаза дам кардӣ. Яъне, аз рӯи қоидаи «Дар бораи омӯхтаат нақл кун», амал кардӣ.

«Муаллим, о ин шогирдатон ягон ҳикояе накард-ку?» — эътироз кард яке. «Қор ҳама вақт нисбат ба сухан баландтар садо медиҳад» — гуфт дар ҷавоб муаллим.

Муаллим ба шогирдонаш чӣ вазифа дод? Шогирдон чӣ қор карданд?

ЗАРБУЛМАСАЛ

Инсон бо забонаш не, бояд бо амалаш сухан гӯяд.

ТАБАССУМ

Муаллим аз донишомӯз пурсид:
— Номи панҷто ҳайвонро номбар кунед.

Донишомӯз ҷавоб дод:

— Дуто маймун ва сето фил.

Муаллим ба шогирдон чӣ вазифа дод? Шогирдон чӣ кор карданд?

ДУОИ ХАЙР

Бобочони ман офтоб,
Момочони ман моҳтоб.
Ҳар ду нури ҳаётанд,
Аз умр дар нишотанд.
Ҳазинаи панд ҳастанд,
Бар мову ту дил бастанд.
Роҳи мо равшан кунанд,
Марзи дил гулшан кунанд.
Амрашон иҷро кунем,
Хизмати онҳо кунем.
То кунанд моро дуо,
Ҳамин аст мақсади мо.

Асад Гулзодаи Бухорой

Оё Шумо низ барои гирифтани дуои бобо ва момоятон кӯшиш мекунед?

Шеърро аз ёд кунед.

Дуоҳои бобо ва момоятонро ба хотир оред.

ЭҲТИРОМ

Бидон, ки хиради фарзанд дар ҳурмати падару модар аст. Зеро онҳо аз баҳри ту хештанро ба куштан диҳанд.

Зинҳор падару модаратро хор мадор. Падару модар бунёдгузори некӣ ва нафси туанд.

Ба падару модари худ нек бош. Зеро одамӣ ҳамчун мева аст ва падару модар ҳамчун дарахт. Агар дарахтеро хуб нигоҳубин кунӣ, меваи беҳтар гирӣ. Агар падару модарро ҳурмату шафқат кунӣ, ба хушнудии онҳо наздиктар мешавӣ.

Унсурулмаолии Кайковус

Чаро падару модарро эҳтиром бояд кард?

НАСИХАТИ БОБО САЛОМ

Ростгӯй, баодобӣ, забони хуш,
рӯйи хуш одати неки одам аст.
Барои соҳиб шудан ба ин одатҳо
аз хурдӣ кӯшиш кунед.

Бахилӣ бори вазнин аст. Агар кас
аз хурдӣ вазнинияшро нафаҳмад,
тамоми умр онро ба дӯши худ ме-
бардорад. Некӣ, дӯстӣ, ёрӣ, меҳру
муҳаббат тӯшаи ҳаёти инсон аст.

Равшан Муъминҷонов

* * *

Ҷавонони киромӣ, аз ҷавонӣ
Биёмӯзед тарзи зиндагонӣ!
Ба хулқи неку бо одобу кирдор
Шавед ин халқу давлатро сазовор.

Муҳаммадҷон Раҳимӣ

Насиҳатҳои Бобо Саломро доимо
дар хотир доред!

ДУ БУЗИЧА

Нақл аз рӯйи расм

Расмро бодикқат аз назар гузаронед ва аз хусуси рафтори ду бузича нақл кунед.

Аз рӯйи расм ҳикоя тартиб диҳед.

САХОВАТ

Саид ном писараке буд. Падараш ҳар рӯз барои нонушта даҳ тин пул меод. Рӯзе дар роҳ ба камбағале вохӯрд. Вай ба Саид гуфт:

— Ду рӯз аст, ки гушнаам. Чизе харида хӯрам гӯям, ба ғайри ҳамин ҷомаи дарида чизе надорам. Камтар пул диҳӣ, савоб мешавад.

Саид ба ҳоли ӯ раҳмаш омада пулашро дод. Камбағал «офарин» гуфта дуо кард.

Ў ҳамон рӯз гурусна монд, аммо тоқат кард. Баъд аз дарсҳо ба хона омад ва воқеаро ба падараш гуфт. Падар аз кори Саид хурсанд шуд ва ба ӯ ҳар рӯз бист тини доданро ваъда кард.

Саиди саховатпеша ба даҳ тин хӯрок мехӯрд, панҷ тинашро ба камбағалон медод ва панҷ тинро ҳам карда шахси сарватманде шуд.

Абдулло Авлонӣ

Падар ба писар чанд пул медод?
Саид чӣ кор кард?

ВАРЗИШИ ФИКР

Аз калимаҳои поёни истифода бурда, зарбулмасалро пурра кунед.

Аввал бубин худ, баъд бимон худ.

КОСАИ

ПОЙИ

ХОНАИ

САРИ

ҶОЙИ

ҲУНАР ОМЎЗЕД

Ҳакиме писаронашро панд медод,
ки ба мулку давлати дунё бовар на-
кунанд ва симу зар дар сафар хатар
аст: ё дузд мебарад, ё хоҷа меҳӯрад.
Аммо ҳунар чашмаи зоянда аст ва
давлати поянда. Агар ҳунарманд аз
давлат бияфтад, ғам набошад. Ҳунар-
манд худ давлат аст. Ҳар ҷо ки ра-
вад, қадр бинад ва дар боло ни-
шинад ва бо ҳунар луқма ҷӯяду
сахтӣ набинад.

Саъдии Шерозӣ

АЗ САРҲАРФИ РАСМҶО НАСАБИ ШОИРИ БАЧАГОНРО ЁБЕД

Ҳаким ба писаронаш чӣ панд
медод? Шумо дар оянда кӣ шудан
меҳоҳед?

НОБИНО ВА ЛАҚҚӢ

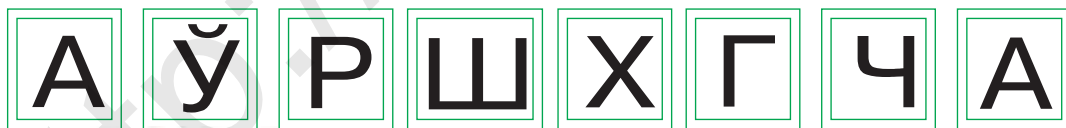
(Латифаи халқӣ)

Нобиное дар шаби торик чароғ дар даст ва кӯзае бар дӯш мерафт. Лаққие ба ӯ расида гуфт:

— Эй нодон, рӯзу шаб пеши ту як сон аст, равшанӣ ва торикӣ дар чашми ту баробар. Пас ин чароғро фоида чист? Нобино бихандид ва гуфт:

— Ин чароғ на аз баҳри худ аст, аз барои ту барин кӯрдилони бехирад аст, то ба ман паҳлу назананд ва кӯзаи маро нашикананд.

НОМИ ЯКЕ АЗ ОНҲОРО ЁБЕД

Кӯзае бар дӯш мерафт — кӯзаеро дошта мерафт. Як сон — як хел. Лаққӣ — сергап, серчоғ.

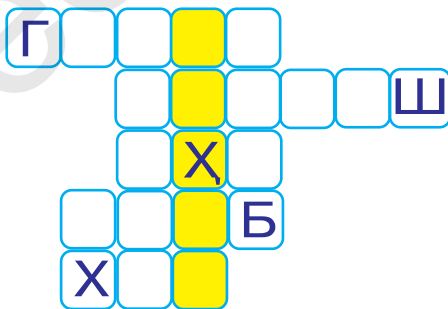

1. Нобино ба лаққӣ чӣ гуфт?
2. Лаққӣ чӣ ҷавоб дод?

ҲАРФҶАДВАЛ

Агар катакчаҳоро бо номи паррандаҳо ва ҳайвонот пур кунед, номи фасли сол ҳосил мешавад.

ДОДОМ МЕХОНАД КИТОБ

Майна, макун ту чур-чур,
Мошон, макун ту хур-хур,
Мошин, макун ту ғур-ғур,
Додом мехонад китоб.

Дилафрӯзу Дилором
Хобидаанд ором,
Зери дарахти бодом
Додом мехонад китоб.

Ҳар гаҳ ки калон шавам,
Чун ӯ китобхон шавам.
Баччаи пурдон шавам,
Додом мехонад китоб.

Гулназар Келди

Шеърро хонед ва калимаҳои муш-
килфаҳмро ба дафтар нависед.

ОДОБ ҲУСНИ ИНСОН АСТ

ПАНДҲОИ РАСУЛИ АКРАМ (С)

Беҳтарин рафиқ он аст, ки ба кори хайр роҳбарӣ кунад.

* * *

Се чиз рафоқат ва дӯстиро холису беолоиш кунад: айби рафиқро ба вай гуфтан, обрӯяшро нигоҳ доштан, кӯмак дар вақти сахтӣ.

ХИСЛАТИ ХУБИ ИНСОН

Шерзод аз падараш пурсид: —
Хислати аз ҳама хуби инсон чист?

Падар гуфт:

— Одоби он. Одамро аввал аз одоби ӯ мешиносанд. Дар вақти сӯҳбат ва гуфтугӯ бо дӯстонат суҳан доништа гӯй. Ҳаргиз миёни суҳани ҳамсӯҳбататро набур. Агар дар бораи воқеаи ба ту маълум нақл намояд, сабр бояд кард.

Дар ғоибӣ шахсе ғайбат набояд кард. Агар донӣ, ки рафиқат кори баде кардааст, ё одати баде дорад, онро далерона ба рӯяш гӯй.

Ҳазлу шӯҳӣ сӯҳбатро оро медиҳад. Аммо агар касеро ранҷонӣ, оқибати хуб надорад.

Шерзод ҳамаи суҳанҳои падарашро гӯш карда истоду гуфт:

— Ана, ман ҳам суҳанонатонро набурида гӯш кардам.

И. Муқаддас

Қадам хислат хислати аз ҳама хуби
инсон будааст?

ЗАРБУЛМАСАЛ

Сухан зар, аст сабр гавҳар.

Беолоиш — беғубор, тоза.

МИННАТДОРӢ

— Бедаки маҷнун
Маҳзунӣ чаро?
Сари худро ҳам
Мекунӣ чаро?

— Чун ёфтам ризқ,
Аз домани хок,
Сар хам мекунам,
Бар ин хоки пок.

Нарзулло Тиллозода

ЗАРБУЛМАСАЛ

Адаб беҳтарин ганҷ аст.

ҲАДИС

Адаби мард беҳтар аз тиллои ӯст.

МУАММО

Кадам китоби дарсии шумо ба масъалаи одоб бахшида шудааст? Ҳарфхоро ҷо ба ҷо гузошта, номи онро ёбед.

О

Б

О

Д

М

О

Н

А

СЕ ҶЕФИ ХУРӢС

Хурӯсе субҳи барвақт аз хоб бархесту ҷеғ зад.

Гамбусаке дар он наздикӣ буд. Вай нороҳат шуда гуфт:

— Эй хурӯс, ту хоби маро паррондӣ. Ин корат хуб нест.

Хурӯс гуфт:

— Эй гамбусаки хоболудак! Ман навакак як бор ҷеғ задам, Ҳоло боз ду бори дигар ҷеғ мезанам. Ту тайёр бош!

— Ин ҷеғи ту барои кӣ буд? — пурсид гамбусак.

Хурӯс чунин ҷавоб дод:

— Ман бори аввал барои мардumi бедор ҷеғ мезанам. Онҳоро мегӯям, ки ҳоло субҳ медамаду аз ҷой бархезанд. Бори дуюм барои мардumi хоболуд ҷеғ мезанам. Онҳоро мегӯям, ки аз хоб бедор шаванд. Бори сеюм барои мардumi мурда ҷеғ

мезанам. Онҳоро мегӯям, ки зинда шаванд.

Гамбусак аз ин ҷавоби хурӯс ҳайрон шуд ва пурсид:

— Ман ба кадоми ин се тоифа мансубам?

— Ту инро худат муайян кун! — ҷавоб дод хурӯс.

Абдусаттори Раҳмон

Хурӯс барои киҳо ҷеғ мезадааст? Гӯед, ки Шумо бе ёрии калонсолон ҳар саҳар аз хоб хеста метавонед?

ЧИҲО ПАЗАД?

Ҷамилаҷон бадаступо,
Таом пазад барои мо.
Ҳавас кунад ба кори ӯ
Пазандаи пазандаҳо.

Саҳар хезад, хамир кунад,
Кулча кунад, фатир кунад.
Чиҳо пазад вай аз хамир?
Аз ин муаммо ёбу гир.

Латофат Кенҷаева

Ҷамилаҷон ҳар саҳар чӣ корҳоро
иҷро мекардааст? Аз хамир чиҳо
пухтан мумкин аст?

Баъди дарс ба модаратон дар
корҳои хона ёри диҳед.

Шеърро аз ёд кунед.

СЕ ТАНБАЛ

Се танбал ба боғ даромаданд.

Яке гуфт:

— Биёед, себ чида мехӯрем!

Дигаре гуфт:

— Ихтиёр доред!

Сеюмӣ гуфт:

— Себ чида хӯрдан чӣ лозим?

Дар зери дарахт дароз кашида даҳонамонро мекушоем. Себ рост ба даҳонамон меафтад. Танбалҳо дар зери дарахти себ дароз кашида даҳонашонро кушоданд. Яке хавотир шуда аз ҷой бархесту гуфт:

— Агар ба даҳонамон себ афтад, онро газидан даркор. Не, намешавад.

Дигарӣ гуфт:

— Рост гуфтед. Бархезед, ба хоҳонамон меравем.

Сеюмӣ гуфт:

— Кори хуб кардед!

Танбалҳо ба кучо даромаданд?
Онҳо чӣ кор кардани шуданд?

БАЧАИ ГАПГИР

Дорам писар ҳамчун гуле
Ширинсухан чун булбуле.
Гапгираку гапгӯшдор,
Ҳушёрӯ шӯху беқарор.

Гӯям агар:
— Ҷони падар,
Бархез мисли ман саҳар,
Машқи бадан бо ҳам кунем,
То хешро бардам кунем.

Ҳар чӣ, ки хоҳиш мекунам,
Ё ки супориш мекунам.
Дасташ гирифта пеши бар,
Мегӯяд ӯ:
— Майлаш падар!

Шоҳмузаффар Ёдгорӣ

Падар писарашро чӣ хел таъриф
мекунад?

ЁРДАМЧИИ МОДАР

Замира аз мактаб омад. Модараш Ҳанӯз аз кор наомада буд. Замира либосҳояшро дигар карда, пойафзолашро тоза кард. Баъд хонаро рӯбучин кард ва ба шустани зарфҳо овоза шуд. Модар аз кор баргашт. Вай ёрдамчи хурдсоли худро таъриф кард.

(Аз маҷаллаи «Чашма»)

Замира аз мактаб омада чӣ кор кард? Рафтори ӯро муҳокима кунед.

МО ШОДЕМ

Як шадда марқон ёфтем,
Ману Умарқон ёфтем.
Дар канори чӯ ёфтем,
Марқони хушрӯ ёфтем.
Кофта, ҳар сӯ давидем,
Соҳибашро надидем.
Нишаста буд дар харак
Якто милисаамак,
Ба ӯ гуфтем: «Амакқон,
Ана, як шадда марқон.
Гиреду дер намонед,
Ба соҳибаш расонед».
Марқонро ба ӯ додем,
Аз кори худ мо шодем.

Болта Насриев

Бачаҳо чӣ ёфтанд? Агар Шумо ба
чойи онҳо мебудед, чӣ кор ме-
кардед?

УҚОБ ВА ЗАНБҮРИ АСАЛ

Уқоб ба занбӯри асал гуфт: «Ба ту хашм дорам. Ту доим кор мекуни. Гоҳ дар барги гуле нишаста асал мебарорӣ. Рӯзи дароз оворай. Ягон дақиқа ҳам ором намегирӣ. Гӯй, охир, ҳамаи ин барои чӣ? Магар хизмати туро ягон кас қадр мекунад?»

Занбӯри асал ҷавоб дод: «Ту кори худатро мекуни, ман кори худамро. Вақте ки ман ба орухона менигарам, қатрае аз асали худамро мебинам. Ҳамин маро шод мегардонад».

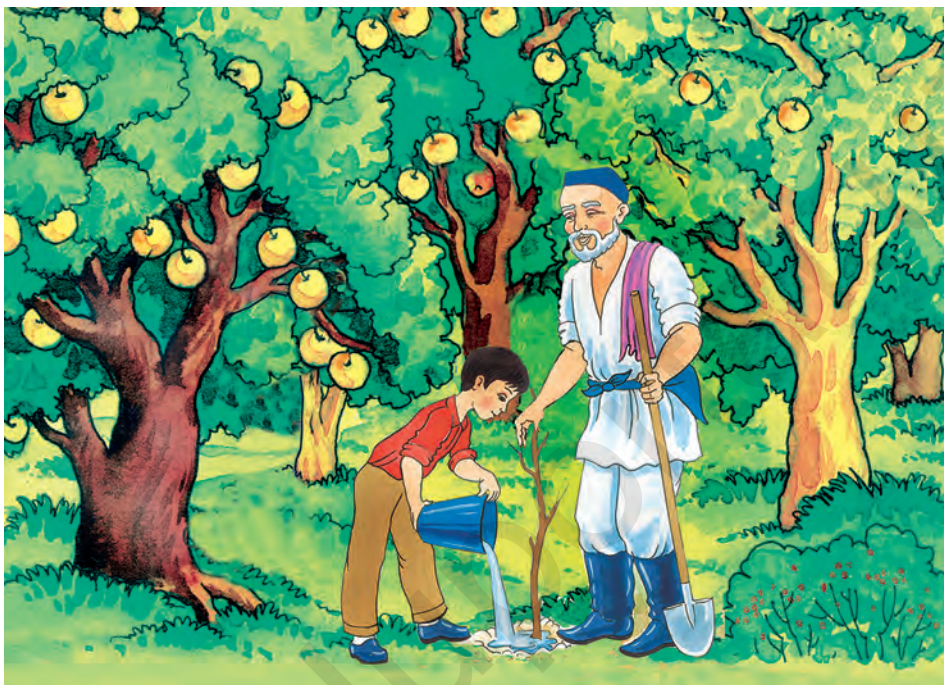
Аъзам Сидқӣ

Уқоб ба занбӯри асал чӣ гуфт?
Занбӯри асал чӣ ҷавоб дод?

МЕҲНАТ ШАРАФ АСТ

ЗАРБУЛМАСАЛ ВА МАҚОЛҲО

Меҳнат фаровон мекунад,
Танбалӣ вайрон мекунад.

* * *

Меҳнати ҳалол — нони бемалол.

* * *

Бе ранҷ наояд ганҷ.

ҲАЙ, БАРАКАЛЛО!

Рафтам дирӯз меҳмонӣ,
Ҳавлии бобо.
Як лаҳзаяк нишастам
Пешаки момо.
Бо хокистар бишустам
Чойчӯши момо,
Покиза кардам аз гард,
Чевони бобо.
Тубакҳои пур аз гул
Бурдам ба берун,
Шишаи тирезаро
Шустам бо собун.
Шуд хонаи момоям
Равшану зебо,
Момоям гуфт: — Офарин,
Ҳай, баракалло!...

Маҳбуба Неъматзода

Шумо низ дар корҳои хона ба падару модаратон ёри медиҳед?

ЁРИРАСОНИ МОДАР

Субҳи мунаввар ояд,
Офтоб рӯ намояд.
Чаққон шуда Дурдона
Мебарояд аз хона.
Ба барраву бузгола,
Ба мурғу ба гӯсола
Обу алаф медиҳад,
Дона ба каф медиҳад.

Пас то таги дарвоза
Рӯи ҳавлиро тоза
Рӯбучин менамояд,
Дилнишин менамояд.
Дурдона ҷони модар,
Ёрирасони модар.

Болта Насриев

Дурдона чӣ кор мекунад? Шумо
ҳар саҳар аз хоб хеста ба кадом
корҳои падару модаратон ёри
медиҳед?

КЎМАКРАСОН

Момоҷони азизам,
Шуморо дӯст медорам.
Асоятонро монед,
Онро ман мебардорам!

БОЗӢ

Бозӣ «Ҳа, ҳа, ҳа...» ва «Не, не, не...» ном дорад. Бачаҳо дунафарӣ бо навбат ба ҳамдигар савол ме-диҳанд. Кадоме зуд ва беҳато ҷавоб гуфта натавонист, аз бозӣ мебарояд. Саволхоро худатон тартиб диҳед.
Намуна:

- Офтоб гарм аст — ҳа, ҳа, ҳа!
- Борон тез аст — не, не, не!
- Обро нӯшанд — ҳа, ҳа, ҳа!
- Чойро хоянд — не, не, не!
- Мошин мепарад — не, не, не!
- Шахло хоб аст — не, не, не!

ЧИСТОН

Аспе дорам беозор,
Хушсурату хушрафтор.
Монда намешавад ҳеч,
Доим ба гаштан тайёр.
Хӯрокаш обу бензин,
Поҳош бошанд аз резин.

Абдусалом Деҳотӣ

ЛУҚМАИ ҲАЛОЛ

Сӯҳроб мӯрчякero дид, ки бо азоб донаи аз худаш калонро кашолакунон мебурд. Дили Сӯҳробчон ба ҳоли мӯрчяк сӯхт. Аз рӯи дастархон нонрезаero гирифта, пеши роҳи мӯрчяк гузошт. Мӯрчяк дар атрофи нонреза давр заду ба роҳи худ равон шуд. Аз ин кори мӯрчяк қаҳри Сӯҳробчон омаду ба бобояш гуфт:

— Ман ба вай нағзӣ кардаму ӯ ба сӯйи нон наздик ҳам нашуд.

Бобо ҷавоб дод:

— Писарҷон, мӯрчаҳо бисёр меҳнаткашанд. Онҳо нони бемеҳнатро намехӯранд, чунки нони бемеҳнат ҳаром аст. Барои ҳамин ҳам луқмаи худро ҳалол карда хӯрдан беҳтар аст.

Насим Раҷаб

Сӯҳроб чиро дид? Чаро дили Сӯҳробҷон ба мӯрчаяк сӯхт? Барои чӣ мӯрчаяк нонрезаро нагирифт?

МОДАРКАЛОН ВА ПЕТРИК

Дар яке аз рӯзҳои баҳорӣ модаркалон наберачаашро ҳамроҳ ба сайри ҷангал гирифт. Пеш аз ба роҳ баромадан ӯ ба дасти Петрик сабадчаеро бо хӯрок ва зарферо бо об дод. Ба Петрики танбал пас аз чанде роҳ гаштан, тӯшаи роҳ ваз-

нинӣ кард. Модаркалонаш тӯшаро худаш бардошта рафт.

Дар ҷангал онҳо ба ҷойе нишастанд. Даре нагузашта ба дарахти ҳамсоя паррандаи хурдакаке нишаст. Дар минқор тори мӯйе дошт.

Петрик оҳиста ба дарахт баромад ва дар шохи он лонаи калони аз мӯй сохташударо дид.

Парранда тез парида рафт ва бо тори мӯйи дигар ба лонааш баргашт. Чашмони Петрик аз аҷоибот калон-калон кушода шудаанд.

— Бибиҷон, – гуфт ӯ бо овози паст, – наҳод, ки ин парранда ҳар гоҳ яктогӣ тори мӯй оварда, ин лонаи калонро сохта бошад?

– Ҳа, – ҷавоб дод бибиаш. – Ин паррандаи хеле меҳнатдӯст аст. Петрик ба фикр фуру рафт. Пас аз чанд лаҳза вай гуфт:

– Бибиҷон, сабадчаро худам ба-
рам, майлаш? Палтои шуморо низ
мебарам.

Василий Сухомлинский

Ҳикояро хонда нақл кунед.

ҲАЙВОНОТИ ХОНАГӢ

Аз расмҳои мазкур ҳайвоноти
хонагиро ҷудо кунед.

Оё шумо медонед, ки танҳо бо шарофати меҳнати одамон баъзе намудҳои ҳайвонот ба шароити хонаром кунонида шудаанд? Барои ин кор ба одамон садҳо ҳазор сол зарур шуд. Онҳоро ҳайвоноти хонагӣ меноманд.

Дар бораи ҳайвоноти хонагӣ чӣ медонед? Кадом ҳайвон ҳам ваҳшӣ аст ва ҳам хонагӣ?

ЧИСТОН

Ба ҳар ҷо, ки нишинад,
Дигар намечунбад он.
Пас аз он ҳар чӣ ояд,
Албатта, гардад калон.

Ҷавоби чистонро аз байни аломатҳои зерин ёбед.

ДЕҲҚОН

Деҳқони хушқасбу кор
Ба аҳди худ вафодор.
Вазъи замин медонад,
Илми замин мехонад.
Машғули кишту кор аст,
Ҳосили ӯ пурбор аст.
Ризқ ато мекунад,
Нақша ба ҷо мекунад,
Дар меҳнат монанди шер,
Чашми замон аз ӯ сер.

Асад Гулзодаи Бухорӣ

Деҳқон кист ва бо чӣ кор машғул мегардад?

Шеърро аз ёд кунед.

МАҚОЛ

Хунар аз мулку мероси падар беҳ.

ПИСАРИ ТАНБАЛ

Писари деҳқоне дар мадрасаи Бухоро мехонд. Рӯзе ӯ ба деҳа, назди падараш баргашта омад. Падараш гуфт:

— Писарам, ҳоло мавсими ғунучин ва дарав кардан аст. Хаскашро гиру ба ман ёри бидеҳ.

Писар, ки майли меҳнат кардан надошт, гуфт:

— Ман дар мадраса машғули хондан будам. Ба ростӣ, ки суханони қишлоқиро фаромӯш кардаам. Гӯед, ки хаскаш чӣ бошад?

Писар ин суханро гуфту дастаи хаскаш ба пешонааш бархӯрд. Ӯ хаскашро бо пояш ногаҳон зер карда буд. Ӯ ҳамонро чӣ будани хаскашро ба ёд овард ва онро аз замин бардошта, аз паси падари деҳқонаш рафт.

Аз «Маҷмӯаи ҳикоя ва ривоятҳои хурд»

1. Падар ба писар чӣ гуфт?
2. Писар чӣ ҷавоб дод?

Ҳикояро хонед ва мазмунашро гӯед.

АКРАМҶОНИ МЕҲНАТДҶСТ

Акрамҷон ҳеҷ гоҳ бекор намемонад. Вай ҳама вақт ба ягон кор машғул мешавад. Ҳеҷ кор наёбад, ба саҳни ҳавлӣ баромада, пастию баландиҳои ҳавлиро ҳамвор карда мегардад. Беҳи ниҳолҳоро нарм мекунад ва ба гулҳо об медиҳад.

Агар модараш ҳамир кунад, Акрамҷон зуд ба танӯр алав мемонад. Меҳнатдӯстии вайро хурду калон меписанданд. Аз ин ҷост, ки рафиқонаш ўро «Акрамҷони меҳнатдӯст» мегӯянд.

1. Акрамҷон чӣ корҳоро иҷро мекунад?
2. Шумо ба кадом корҳои модаратон ёри мерасонед?

НОЛАИ ПАДАР

Падару писаре гуноҳ содир карданд. Ҳақим фармуд, ки ҳар якеро чӯб зананд. Аввал падарро хобонданд ва сад чӯб заданд. «Оҳ» нагуфт ва дам назад. Баъд аз он писарашро хобонданд. Чун як чӯб заданд, падар нолаву фарёд кард. Ҳақим гуфт:

— Ту сад чӯб хӯрдӣ, дам назадӣ. Писарат як чӯб хӯрд, ин нолаву фарёд чист?

Гуфт:

— Он чӯбҳо бар тани ман меомад, тоқат мекардам, акнун ки бар чигарам меояд, тоқат надорам.

Хусайн Воизи Кошифӣ

1. Падару писарро чӣ гуна ҷазо доданд? 2. Падар чӣ кор кард?

Ҳикояро хонед ва маънидод кунед.

МУНДАРИЧА

Якумчаҳо	3
Устоди меҳрубонам	5

Ўзбекистон – Ватани ман

Ватан	6
Ватани ман кучост?	7
Шердор	9
Герб ва гимни давлатии Республикаи Ўзбекистон	12
Ду дўст	14
Дарвоза нигин дорад	16
Рубоҳ ва буз	18
Қаҳрамонҳои Ватани мо	19
Эй кишвари ман	21
Тошканд – пойтахти Ватани мо	22

Мо авлоди бузургон

Гулзори маънӣ	24
Маро танбал нагӯед	26
Мор, уқоб ва шикорчӣ (Афсона)	27
Беҳзод (Ривоят)	29
Бобои Розик	30
Шогирди нонво	32
Дарси охирин	35
Паҳлавон Маҳмуд	36
Асои пирӣ	38
Сардор ва дастёри оила	40
Забони тоҷик	43

Баҳор

Баҳор	46
Бойчечак	49
Ташаккур, Саидҷон!	50
8-уми Март – рӯзи иди бонувон	53
Аллаи модарҷонам	54
Аз ҳама беҳтар аст	55
Гули қоқу	57
Оё баҳорон омада?	58
Баҳория	58
Дар интизори чӯчаҳо	59
Турна	61
Бӯйи хуши суманак	62
Обаки шӯхи баҳор (Афсона)	64

Илм чароғи ақл аст

Дӯсти беҳтарин	67
Мақтаби мо	68
Абӯалӣ ва кӯдаки зирак	70
Каллакаду	71
Сӯҳбати ду мирзо	73
Мушак ва гурбача	75
Ғози худписанд	76
Ибни Маъмун	78
Китоб офтоби мост	80
Дуои момои пир	81
Сумка	83

Насиҳати халқ – калиди бахт

Пандҳои Луқмони ҳаким	85
Рафтори хуб	86
Ҷавоби беҳтарин	87
Дуои хайр	90
Эҳтиром	91
Насиҳати Бобо Салом	92
Ду бузича	93
Саховат	94
Ҳунар омӯзед	96
Нобино ва лаққӣ	97
Додом мехонад китоб	99

Одоб ҳусни инсон аст

Хислати хуби инсон	101
Се ҷеғи хурӯс	104
Се танбал	107
Ёрдамчи модар	109
Мо шодем	110
Уқоб ва занбӯри асал	111

Меҳнат шараф аст

Ҳай, баракалло	113
Ёрирасони модар	114
Луқмаи ҳалол	116
Модаркалон ва Петрик	117
Дехқон	121
Ақрамҷони меҳнатдӯст	123
Нолаи падар	124

Файзуллоева, Зебунисо.
Т 68 Китоби хониш: Китоби дарсӣ барои донишомӯзони синфҳои
1-уми мактабҳои таълими миёнаи умумӣ (нашри нӯҳум)/
З. Файзуллоева, **Ф. Маҳмудов,** Р. Мӯъминҷонов. — Т.: «O'zbekiston».
2019. — 128 с.
I. Маҳмудов, Ф. II. Мӯъминҷонов Р.

ISBN 978-9943-01-732-0

УЎК 811.228.8(075)+372.41

КБК 81.2 Тоҷ

O'quv nashri

Zebuniso Fayzulloeva, **G'afurjon Mahmudov,**
Ravshan Mo'minjonov

О'QISH КИТОВИ

Ta'lim tojik tilida olib boriladigan umumiy
o'rta ta'lim maktablarining 1-sinfi uchun darslik

(Tojik tilida)

To'qqizinchi nashr

Original-maket «O'zbekiston» nashriyot-matbaa ijodiy uyida tayyorlandi.
100011, Toshkent, Navoiy ko'chasi, 30.

Мусаввирон: *А. Чапленко, Б. Муҳаммедов*

Муҳаррир *Ҷ. Эшонқулов*

Муҳаррири бадеӣ *Ҳ. Қутлуқов*

Муҳаррири техникӣ *Т. Харитонов*

Саҳифабанди компютерӣ *Н. Аҳмедова*

Литсензияи нашриёт АИ № 158, 14.08.09.

Ба чопаш 23 январи соли 2019 иҷозат дода шуд.

Андозаи 70x90¹/₁₆. Чопи офсетӣ. Гарнитурани «Pragmatic TAD».

Кегли 18. Бо усули офсет дар қоғази офсет чоп шудааст.

Ҷузъи чопии шартӣ 9,36. Ҷузъи нашриву ҳисоби 9,75.

Адади нашр 7767 нусха. Супориши № 436.

Дар матбааи Ширкати саҳҳомии таъбу нашри «Sharq»,
100000, шаҳри Тошканд, хиёбони Буюк Тӯрон,
41 чоп шудааст.